

Цезар залишив після себе не лише славу жорсткого правителя, цезарський титул, який перейшов його наступникам, назву місяця в календарі, крилаті висловлювання, що належать до скарбниці світової культури, а й діяння, котрі стали прикладами для політиків і правителів пізніших часів і сюжетами для численних літературних та інших творів. Про Цезаря писали, зокрема, Данте, В. Шекспір, Ж.-Ж. Руссо, автором тритомної монографії про диктатора "Історія Юлія Цезаря" є французький імператор Наполеон III, образ римського правителя як героя, здатного змінити історію, возвеличували в Німеччині часів Третього рейху та в Італії за правління Беніто Мусоліні. На думку німецького історика, лауреата Нобелівської премії з літератури 1902 року за працю "Римська історія", Т. Маммзена, Цезар був ідеальним політиком, який завдяки реформам відродив італійську націю, створивши так звану монархічну монархію. Власне бачення ролі Цезаря мав і французький історик Ж. Каркопіно, який вважав римського правителя реформатором, що заклав основи справедливого політичного устрою і відмовився від насилля як інструменту політичної боротьби [3, с. 19; 9, с. 34]. Не забуто й твори Цезаря, які багато перевидавали різними мовами, а його воєнні "Записки" включено як посібники до програм багатьох військових навчальних закладів.

Висновки. Правителі Стародавнього Риму царської доби, володіючи знаннями й уміннями наук та управління, використовували різноманітні методи й механізми державного управління та здійснення суспільно-політичних перетворень. Важливим складником реформування суспільства, як і політики загалом, був інформаційний, що у виразився у створенні новаторських засобів періодичного поширення відомостей, книжкових творів для здійснення інформаційного впливу на масову аудиторію, утвердження світоглядних уявлень тощо. Досвід успішних політиків давньоримської пори, зокрема Нуми Помпілія та Гая Юлія Цезаря, сприяв соціальними та політичним реформам Риму, розвиткові соціальних комунікацій та видавництва, ставши взірцем для наслідування управлінцями пізнішого часу.

Список використаної літератури

1. *Борухович В. Г.* В мире античных свитков / В. Г. Борухович / под ред. Э. Д. Фролова. — Саратов : Из-во Саратовського університета, 1976. — 222 с.
2. *Бюхер К.* Происхождение газеты // История печати. Антология / Сост. Я. Н. Засурский, Е. Л. Варганова. — Москва : Аспект Пресс, 2001. — Т. II. — 494 с. — (серия "Классика журналистики").

3. *История Древнего Рима*: учеб. для вузов по спец. "История" / В. И. Кузищин, И. Л. Маяк, И. А. Гвоздева [и др.]; под ред. В. И. Кузищина. — 4-е изд., перераб. и доп. — Москва : Высш. шк., 2002. — 383 с.
4. *Історія європейської цивілізації. Рим* / під ред. Умберто Еко [пер. з італ. Л. Д. Ципоренко, Г. В. Рудницької, О. С. Гавенко, Л. А. Найдьонової, Ю. В. Григоренко]. — Харків : Фолио, 2014. — 1101 с.
5. *Марков А. А.* Теория и практика массовой информации / А. А. Марков, О. И. Молчанова, Н. В. Полякова; под общ. ред. А. А. Маркова. — Москва : ИНФРА, 2014. — 252 с.
6. *Плутарх.* Сравнительные жизнеописания. Тесей и Ромул. Ликург и Нума Помпилий / Плутарх. — Харьков : Фолио, 2013. — 350 с.
7. *Саламон Л.* Всеобщая история прессы / Людвиг Саламон // История печати. Антология. — Москва : Аспект Пресс, 2002. — Т. I. — 419 с. — (серия "Классика журналистики").
8. *Транквилл Гай Светоний.* Жизнь двенадцати цезарей / Гай Светоний Транквилл. — [перевод М. Л. Гаспарова]. — Москва : Наука, 1993. — 368 с.
9. *Утченко С. Л.* Юлий Цезарь / С. Л. Утченко. — Москва : Мысль, 1976. — 365 с.
10. *Франко Іван.* Зібрання творів: у 50 т. / Іван Франко. — Київ : Наук. думка, 1977. — Т. 6. — 572 с.
11. *Франко Іван.* Зібрання творів: у 50 т. / Іван Франко. — Київ : Наук. думка, 1977. — Т. 7 — 596 с.
12. *Цицерон Марк Туллий.* Три трактата об ораторском искусстве / Марк Туллий Цицерон. — [под редакцией М. Л. Гаспарова; пер. и ком. И. П. Стрельниковой]. — Москва : Наука, 1972. — 472 с.
13. *Цицерон Марк Туллий.* Про державу; Про закони; Про природу богів [Пер. з лат. Володимир Литвинов]. — Київ : Основи, 1998. — 476 с.
14. *Этьен Р.* Цезарь / Р. Этьен. — Москва : Молодая гвардия, 2009. — 304 с.

В статье рассмотрены особенности формирования и понимания информационной политики в целях осуществления власти и общественно-политических трансформаций в Древнем Риме, в частности во время правления Нумы Помпилия и Гая Юлия Цезаря.

The article deals with the peculiarities of the development and understanding of information policy as a way of reign and socio-political transformations in the days of ancient Rome, particular during the reign of Numa Pompilius and Gaius Julius Caesar.

Надійшла до редакції 26 жовтня 2015 року

РЕЦЕНЗІЇ

120-річний ювілей видатного науковця, педагога, наставника, фундатора бібліотечної освіти в Україні в бібліографічному віддзеркаленні

Фрідьєва Надія Яківна: (до 120-річчя від дня народження) : біобібліогр. покажч. / М-во культури України, Харків. держ. акад. культури, бібліотека; [уклад.: С. В. Євсєєнко, Н. М. Березюк ; наук. ред. Н. М. Кушнарєнко]. — Харків : ХДАК, 2015. — 72 [11] с. : фот. — (Видатні педагоги Харківської державної академії культури) (к бібліографії діячів бібліотекознавства).

Біобібліографічний покажчик "Фрідьєва Надія Яківна: до 120-річчя від дня народження" підготовлено та видано в рамках серії "Видатні педагоги Харківської державної академії культури".

Початок ХХІ ст. позначився активною роботою бібліотеки Харківської державної академії культури (ХДАК) щодо підготовки бібліографічних покажчиків, присвячених видатним ученим ВНЗ. Від 2001 до 2015 р. вийшло друком 14 посібників, серед яких гідне місце посідають видання серії "До бібліографії діячів бібліотекознавства", що відображають наукові здобутки Н. Колосової, Н. Кушнарєнко, А. Соляник, Н. Фрідьєвої та ін.

Рецензований покажчик також є складником серії "К бібліографії діячів бібліотекознавства", яку запровадило відділення "Бібліотекознавство" Міжнародної академії інформатизації при ООН. Як зазначено у вступі до покажчика "Від укладачів", це "видання — перший у вітчизняному бібліотеко-

знавстві покажчик, присвячений українському вченому-бібліотекознавцеві, одному з найкращих представників української, харківської бібліотечної школи, фундатору вищої бібліотечної освіти в Україні, заслуженому працівникові культури Української РСР Надії Яківні Фрідьєвій".

Укладачі покажчика, знані й високопрофесійні спеціалісти, — провідний бібліограф бібліотеки ХДАК С. Євсеєнко та головний бібліограф ЦНБ ХНУ ім. В. Н. Каразіна Н. Березок, — наголошують, що випуск видання було ініційовано під час наукової конференції "Надія Фрідьєва — видатний український бібліотекознавець і педагог", проведеної на базі ХДАК у квітні 2014 р. до 120-річчя від дня народження науковця.

Вступ до покажчика відповідає вимогам загальної методики бібліографування і містить характеристику основних розділів, відомості про актуальність теми довідника; його зв'язок із попередніми виданнями цієї серії; структуру покажчика; способи групування документів; відповідність бібліографічних описів до вимог чинних державних і міждержавних стандартів; структуру допоміжного апарату тощо.

У розділі покажчика "Основні дати життя та науково-педагогічної діяльності" наведено відомості, виявлені в архівних фондах ХДАК і ХНУ ім. В. Н. Каразіна, автобіографічних матеріалах і листах Н. Фрідьєвої, що відображають повний перелік значних подій у житті цієї непересічної особистості.

У вступній статті "Надія Фрідьєва — бібліотекознавець, педагог, фундатор вищої бібліотечної освіти в Україні", яку підготували доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник культури України, проректор із наукової роботи ХДАК Н. Кушнарєнко, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри документознавства та книгознавства ХДАК А. Соляник, головний бібліограф ЦНБ ХНУ ім. В. Н. Каразіна Н. Березок, проаналізовано життєвий, науковий і педагогічний шлях корифея та засновника харківської бібліотекознавчої школи.

Серед академічних здобутків Н. Фрідьєвої науковці виокремлюють дослідження в галузі історії бібліотечної справи, соціології читання, теорії бібліотекознавства, організації бібліотечної освіти в Україні. Багато з них не втратили актуальності й донині.

Вступну статтю доповнює стислий нарис Ю. Столярова, доктора педагогічних наук, професора Московського інституту культури і мистецтв, президента відділення "Бібліотекознавство" Міжнародної академії інформатизації при ООН. Автор наголошує, що тези і статті Н. Фрідьєвої, присвячені дослідженню предмета та об'єкта бібліотекознавства, визначенню його місця в системі суміжних наук, є й сьогодні актуальними і зберігають цінність як джерела для вивчення історії бібліотечної справи та сучасного стану теоретичних досліджень бібліотекознавства. Ю. Столяров вважає, що Н. Фрідьєва вперше в історії російського і радянського бібліотекознавства порушила питання про місце цієї дисципліни в системі наук, розмежувала поняття "об'єкт" і "предмет" у бібліотекознавстві, визначила його соціальні функції, методологію, дослідила історію бібліотечної справи і бібліотекознавства в Україні, соціологію читання тощо.

Особливою теплотою і душевністю вирізняються спогади про Н. Фрідьєву С. Волкової, які вона назвала словами з вірша Б. Пастернака "Во всём хотелось ей дойти до самой сути". Про свого вчителя, наставника, старшого товариша, людину, якій були притаманні "високе почуття відповідальності, особлива натхненність" С. Волкова розповідає проникливо і з вдячністю, висвітлюючи основні епізоди з життя ювілярки, наголошуючи, що вона долала негаразди, яких зустрічалося на її шляху чимало, зберігаючи високу людську гідність.

С. Волкова також висвітлила роль Н. Фрідьєвої в організації бібліотечної освіти, її принципову позицію щодо перспектив навчання студентів, профілізації загальнонауко-

вих предметів, критику багатопредметності, дрібних курсів, дублювання матеріалу. Як бачимо, ці недоліки багаті в чому притаманні і сучасному стану підготовки бібліотечно-інформаційних фахівців, хоча минуло вже понад півстоліття.

Уривки з автобіографічних матеріалів та листів Н. Фрідьєвої, розміщені в біобібліографічному покажчикові, мають не лише історичне й бібліотекознавче значення, а й становлять важливу джерелознавчу базу, яка разом з архівними матеріалами, відображеними у виданні, буде корисним підґрунтям у роботі майбутніх дослідників творчості науковця зокрема та історії бібліотечної справи в Україні загалом.

Фотоматеріали, подані в покажчику як додаток, значно підвищують його наочність, якість і цінність.

Бібліографічні описи документів згруповано у трьох розділах: I — "Авторські праці Н. Фрідьєвої"; II — "Видання за редакцією та участю Н. Фрідьєвої в редколегіях наукових продовжуваних видань"; III — "Публікації про життя та наукову діяльність Н. Фрідьєвої".

У I розділі представлено 85 праць, із них 74 — друкованих. Уперше до наукового обігу введено 2 публікації томського періоду життя та діяльності Н. Фрідьєвої 1919 р., а також 11 неопублікованих матеріалів з фондів бібліотек ХДАК та ХНУ ім. В. Н. Каразіна.

II розділ містить 18 бібліографічних описів методичних посібників, друкованих лекцій, "учених записок", збірок статей "Бібліотекознавство та бібліографія", у підготовці яких брала участь Н. Фрідьєва.

III розділ налічує 167 відомостей про дослідження наукової та педагогічної спадщини ювілярки. Особливої уваги варті 3 неопубліковані матеріали, передусім лист директора УНІК Ю. Меженка до Н. Фрідьєвої 1930 р.

Довідково-допоміжний апарат біобібліографічного покажчика складається зі вступу "Від укладачів", вступних статей, розділу "Основні дати життя та науково-педагогічної діяльності", іменного покажчика, покажчика назв друкованих праць Н. Фрідьєвої та змісту.

Як зазначалося, структура вступу "Від укладачів" відповідає вимогам загальної методики бібліографування. Проте, на жаль, бракує таких важливих відомостей, як цільове та читацьке призначення, вид покажчика за суспільним призначенням, особливостями об'єкта обліку, часом видання відображених документів, місцем і мовою видання, ступенем згортання документів, особливістю методів бібліографування тощо.

Точність і повнота бібліографічного опису документів також подекуди викликають заперечення.

На наш погляд, зважаючи на різноплановий науковий доробок ювілярки, доцільно було скласти предметно-тематичний допоміжний покажчик, що значно полегшило б роботу майбутнім дослідникам.

Бібліографічний покажчик відзначає досконале поліграфічне оформлення, а саме яскрава палітурка, крейдований папір, фотоматеріали. Про високий рівень видання свідчать і відгуки провідних учених-бібліотекознавців Московського державного інституту культури і мистецтв Ю. Столярова і М. Дворкіної.

Біобібліографічний покажчик "Фрідьєва Надія Яківна" має непересічне значення для розвитку бібліотекознавства, бібліографії та викладання спеціальних дисциплін у вищих навчальних закладах України; видання має зацікавити викладачів, аспірантів, студентів бібліотечної справи, а також спеціалістів інформаційних установ, культурологів, істориків та ін.

*Євгенія Тодорова,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри бібліографознавства
та інформаційно-бібліографічної діяльності ХДАК*

Надійшла до редакції 4 лютого 2016 року